

YORGAKI DANDİNİ (1869)

Ahmet Vefik Paşa (1823-1891)

Genel Bakış

Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den yaptığı uyarlamalar şimdiye kadar hem tiyatro hem tarih hem de çeviri araştırmacıları tarafından farklı bakış açıları ve bağlı oldukları disiplinlerin türlerine göre birçok kez incelenmiştir. Molière'nin üç perdelik Georges Dandin komedisi Ahmet Vefik Paşa tarafından Yorgaki Dandini adı ile adapte edilmiştir. Türkiye'de yaşayan Rumların töre ve adetlerine eserin uyarlanması, adeta yeniden telif edilmesidir. Uyarlanan yöntem tiyatro tarihini ve özellikle komedyanın evrimini kapsamaktadır.

Kişiler

Yorgaki Dandini: Zengin köylü, İrini'nin kocası. Karısı İrini tarafından aldatılan kahramanımız, sırf soyluluk sıfatı elde edebilmek için İrini ile evlenerek sonradan görmeliğin insanın başına neler getirdiğini gösteriyor.

İrini: Yorgaki Dandini'nin karısı. Soylu ama parasızlıktan dolayı zengin kahramanımızla evlenmek zorunda kalmış gözü dışarıda biridir.

Kostaki Kaçivelaki: Çiftlik sahibi bir soylu fakat ne var ki düştüğü dar boğaz yüzünden zengin köylü Yorgaki Dandini'ye kızını vermek zorunda kalan bir baba. İrini'nin babası.

Kokona Izmarağda: Kostaki Kaçivelaki'nin karısı. Ama ne Kaçivelaki ne de Izmarağda, Yorgaki Dandini'nin halinden anlamaya muktedirdir.

Samurkaş: İrini'nin aşığı. Soylu ve kibar sınıftan biri olması onun arkadan iş çeviren, çapkın ve pişkin biri olmaktan alıkoymuyor. Yüzü kızarmadan Yorgaki Dandini ile yüzleşmekten ve ona meydan okumaktan da geri durmuyor.

Katinko: İrini'nin beslemesi. İrini'nin sırdaşı, arabulucusu, ayrıca pişkin ve intikamcı. Yanko'nun kendisine olan zaafından da yararlanıyor.

Yanko: Köylü, Samurkaş'ın hizmetçisi. Akıllı geçinen saf biri. Aldığı işleri diline sahip olamadığı için eline yüzüne bulaştıran ve Katinko'ya aşık bir hizmetçi.

Marko: Yorgaki Dandini'nin hizmetçisi. Efendisine destekten çok köstek olan ama bunu safiyane bir şekilde yapan ve oyunda küçük bir yeri olan bir karakter.

Konusu

Karısı tarafından aldatılan bir kocanın içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır. Zengin fakat köylü bir insan olan Yorgaki Dandini, şehirli ve nezaket kurallarına aşırı derecede bağlı olan Kostaki Kaçivelâki ile Kokona Izmarağda'nın kızı İrini ile evlidir. Ancak İrini, kocasını Samurkaş adında bir gençle aldatmaktadır. İrini'nin beslemesi olan Katinko ile Samurkaş'ın hizmetçisi Yanko bu konuda onlara yardım etmektedirler. Yorgaki Dandini kimliğini açıklamadan Yanko'dan bu ilişkinin boyutunu öğrenir ve İrini'nin anne ve babasına her şeyi anlatır. Fakat İrini ve Samurkaş her şeyi inkâr ederek işin içinden sıyrılmayı başarırlar. Bunun üzerine Yorgaki Dandini onların gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için birçok oyun hazırlarsa da tüm çabaları sonuçsuz kalır. Üstelik kendisi suçlu durumuna düşüp onlardan özür dilemek zorunda kalır. Yorgaki Dandini amacına ulaşamaz ve başına gelen hadiselerden kendisini sorumlu tutar.

Evlilikte Pişmanlık Zengin ve köylü olan Yorgaki Dandini kibar ve nezaket kurallarına çok önem veren bir kadınla evlenir. Kadının, Dandini ile evlenme nedeni zengin olmasıdır. Dandini, aralarında sosyal farklılıklar olmasından dolayı suçluluk ve pişmanlık duyar. Kendi kendine konuşmalarında, köylülerin beyzade kızı almak hevesiyle düştüğü durumlardan bahseder. Başına gelenlerden dolayı sürekli kendini suçlar. Karısı İrini'nin çekilmez tavırları olduğunu kendi gibi bir insana hısım, yoldaş olamayacağını söyler. Sadece malı için evlendiklerini dile getirir. Bir beyzade kızı alıp kendisini kocasından daha yüksek gören bir kadın almaktansa köyden hayırlı birinin damadı olmanın daha iyi

olacağını düşünür. Evinin ona zindan olduğunu söyler. Bunun yanında Kokona Izmarağda ve Kostaki Kaçivelaki tarafından kaba biri olarak sürekli aşağılanır.

İhanet Yorgaki Dandini, Yanko'nun kendi evinden çıktığını görür ve içine bir şüphe düşer. Yanko, Dandini'yi tanımamaktadır. Bu nedenle Dandini, Yanko'nun yanına giderek kim olduğunu ve neden o evden çıktığını sorar. Yanko ona bu evin hanımına bir çelebi tarafından gizli söz getirdiğini ve kimsenin duymaması gerektiğini söyler. Evin hanımının kocasının çok kıskanç olduğunu, karısına misafir gelmesini istemediğini eğer bunları duyarsa kıyametler koparacağını söyler. Dandini hiç tanıyıormuş gibi kimseye bahsetmeyeceğini dile getirir. Dandini, Yanko'dan İrini'nin ne cevap verdiğini öğrenmek için ağzını arar ve yanıtının ne olduğunu merak eder. Yanko, hanımın bu iltifatlı sözlerden çok razı olduğunu fakat kocasının titiz bir ipsiz sapsiz olduğu için bir şey belli etmemesini ve birlikte sohbet etmek için bir hile düşüneceğini belirttiğini söyler. Yanko, hanımın kocasının bu dolaptan hiçbir haberi olmayacağını ve rezil olacağını aktarır. Dandini, karısının ona yaptığı oyunları öğrenir.

Aşağılama Dandini, Yanko'dan duyduklarından sonra öfkeli bir şekilde eve gelir. Kokona Izmarağda onun acayip bir terbiyesi olduğunu aşağılayıcı sözlerle dile getirir. Dandini'nin kafası duyduklarından dolayı dağınıktır. Fakat Kokona Izmarağda onun üzerine gitmeye devam ederek kibar bir insanla nasıl konuşulmasını öğrenemeyeceğini söyler. Ona kaynana değil Kokona Izmarağda diye hitap etmesi gerektiğini, kaynana diye hitap etmesinin kabalık olduğunu anlatır ve ikisinin arasında dağlar kadar fark olduğunu belirtir. Dandini, kayınpederi olan Kostaki Kaçivelâki'ye ismiyle hitap eder fakat bu seferde bunun yanlış olduğunu kendinden büyüklere beyzade demesini gerektiğini iştir. İyice sinirlenen Dandini, İrini'nin yaptıklarını Kostaki Kaçivelâki'ye benim karı sözünüyle başlayarak anlatacakken bu seferde kızlarına karı dediği için ona kızarlar. Kızlarına hürmet etmesi gerektiğini ve zevce olarak hitap etmesini gerektiğini söylerler.

Gerçekleri Açığa Çıkarma Çabası Dandini, Kokona Izmarağda'ya ve Kostaki Kaçivelâki'ye kızlarının kendine yakışır hareket etmediğini başka erkeklerle görüştüğünü söyler. Bunu duyan Kokona Izmarağda kızının namuslu biri olduğunu asla böyle bir şeyi kabul etmediğini, asil soylarında dile gelmiş hiçbir kadının bulunmadığını söyler. Dandini, kızlarının öyle dik başlı, titiz ve uysal huylu olmadığını dile getirir. Kokona Izmarağda ve Kostaki Kaçivelâki eğer böyle bir şey varsa bunun çaresine kendileri bakacaklarını fakat bunu ispat etmelerini isterler. Kostaki Kaçivelâki, Dandini'nin bahsettiği İrini ile ilişkisi olduğu Samurkaş'la yüzleşmeye gider. Kostaki Kaçivelâki, Samurkaş'a evli olan kızıyla bir ilişkisi olup olmadığını sorar. Samurkaş bunu reddeder ve bunun yalan olduğunu söyler. Bunun üzerine Dandini ve Samurkaş yüzleşir. Dandini, Samurkaş'a kendi hizmetkarının ağzından bu olayı öğrendiğini ve doğru olduğunu iddia eder. Samurkaş yine kabul etmez ve bu nedenle Kokona Izmarağda kızı İrini ve beslemesini alarak yanlarına gider. İrini ve Samurkaş böyle bir şeyin olmadığını, beslemeleri Katinko'da böyle bir olaydan haberdar olmadığını söyler. Dandini tek başına kalır ve söylediklerini kimseye inandıramaz. Ayrıca iftira atmaktan suçlanır.

Mecburi Kabuleniş Karısı İrini ve Samurkaş'ın sürekli buluştuklarını görür fakat bunu Kokona Izmarağda'ya ve Kostaki Kaçivelâki'ye ispatlayamaz. Bu durum Dandini'yi çok üzer ve bir gece eve sarhoş şekilde gelir. Bunu fırsat bilen İrini, Dandini'yi suçlamak için hemen Kokona Izmarağda'ya ve Kostaki Kaçivelâki'yi çağırır. Damatlarının böyle sarhoş olup yalanlar uydurduğunu kendi gözleriyle görmelerini söyler. Kostaki Kaçivelâki, Dandini'ye hemen kızından özür dilemesini ve ondan af dilemesini, bir daha böyle bir şey yaparsa bunu kabul etmeyeceğini söyler. Dandini karısı İrini'nin oyunlarıyla başa çıkamayacağını anlar ve bu durumu kabullenerek İrini'den af diler.

Tema

Sınıfsal Farklılık Bilinçsizce yapılan evliliklerin düşürdüğü sıkıntılar insanı çıkmaza sürüklemektedir. Kültürel farklılıktan dolayı aşağılanma ve boyun eğme kaçınılmaz olmaktadır. Maddi anlamda bir denklikten ziyade kültürel ve sınıfsal bir denkliğin olması gerekmektedir.

Karakter İncelemesi

Yorgaki Dandini (Boyun Eğen)

Karakter Yaptığı hataların sonuçlarına katlanan ve cezasını çeken bir tiptir. Sürekli verdiği bu karardan pişmanlık duyan sitemkâr ve açık sözlü bir karakterdir. Kolay sindirilebilen yumuşak huylu davranışlar sergiler. Her şeye kolaylıkla boyun eğen ikna kabiliyeti zayıf bir tiptir. Kendini savunmadığından dolayı gururu ayaklar altına alınan ve dalga geçilen biridir.

Aktivite Dandini, gösterişi sevdiğinden dolayı soylu bir kızla parası sayesinde evlenmeyi başarmıştır. Karısının oyunlarını açığa çıkarma çabasıdır. Bunun için sürekli İrini ve Samurkaş'ı gözetler ve onları yakalatmaya çalışır. Fakat bunu beceremediği için sıkıntısından kendini içkiye verir ve eve sarhoş olarak gelir. Yine kendi suçlu çıkartılarak af dilemek zorunda kalır.

Kişiler

Dandini çok fazla kişi ile iletişim kurmaktadır. İlk olarak karısının oyunlarını öğrenmek için Samurkaş'ın hizmetçisi olan Yanko ile iletişime geçer. Daha sonra bu duyduklarını Kokona Izmarağda'ya ve Kostaki Kaçivelâki'ye anlatır. Kostaki Kaçivelâki, olayların doğrularını öğrenmek için Dandini, İrini, Samurkaş ve Katinko'yu yüzleştirir. Bu şekilde Dandini herkesle diyalog içinde olur.

ÖRNEK OLAYLAR

Sitemkâr Dandini yaptığı evlilikten dolayı yanlış karar verdiğini ve beyzade kızı ile evlenmenin hiçte mutluluk getirmediğini düşünür. Bu düşüncesini kendi kendine sitem ederek dile getirir. Dandini-Meğer Beyzade kızı ne acayip mahlûk dememiş? Benim evlenişim haddinden ileri göz atan köylülere ve beyzâde ocağına çatıp da akranından üste tırmanmaya heves edenlere açık söyler bir derstir. Kişizâdelik kendi payına iyi şey Elbette çelebilik âlâ şey. Amma engelleri öyle başa belâdır ki yeltenip de sürünen gedanın vay haline! Ben bunu iyi öğrendim. Neyleyim ki ziyarı, şimdi kendi sırtım çekiyor. Aklım sonradan geldi. Bizim gibi köylünün Beyzâde hanedanına girmesinin ne acı zehir olduğunu her gün tadıyorum. Çekilmez tavırlarını çekiyorum. Bunlar bizim gibi insana hısımlık ve yoldaş olmaz, kesesine yakın olur. Malınıza nikâh ederler. Ben bu zenginliğimle beraber kendini benden büyük tutan bir kariyi almaktan ise âdeta köylüden bir hayırlının damadı olmak daha iyi olurdu. Hem de kendi karım bayağı adımı bile beğenmeyip benden arlanıyor. Karım Beyzâde kızı olmazdı ama beni koca bilirdi. Ben de evimde ağa olurum. Ah efendi Yorgi! Ah belâlı Yorgaki Dandini! Sen kendin ettin bu haltı. Bu büyük halt senin amelindir, çek de mahal olsun! Şimdi evim başıma zindan oluyor, kendi deliliğime sokulayım desem başağrısı hazır! Belâ karşıma çıkar.

Açık Sözlü Karısının yaptıklarına daha fazla dayanamayan Dandini, gerçekleri anlatmak için çekinmeden Kokona Izmarağda'ya ve Kostaki Kaçivelâki'nin yanına gider. Yorgaki Dandini- sizin kızınız, kadın kadıncığa yakışır yolda gitmiyor. Gördüğü işler hep mide bulandırıyor. Kostaki Kaçivelâki- Kaçivelaki hanedanında hiç oynak kadın işitilmiş mi? Bizim ocağımızın erkeklerinde niceliğin şecaat miras olup gelirse kadınlarında da ehl-i ırzlık ışıldar. Hamd olsun alınımız açık, bir eksikliğimiz gediğimiz yoktur. Yorgaki Dandini- Yazık ki sizin kızınız öyle dik baş, titiz çıkmadı. Benim evime geleli ne pek uysal huy peyda etmiş. Hemen ünsiyet arıyor.

Meraklı Dandini evinden çıkan Yanko'ya kim olduğunu ve buralarda ne işi olduğunu sorar. Karısı ile bir ilgisi olup olmadığını merak eder. Yorgaki Dandini - Siz sanırım buralı olmamalısınız. Yanko- Hayır Çelebi, yarın ki panayırı gelip seyrettim. Yorgaki Dandini- Ey canım, bana baksana, sen zannım şu kapıdan çıktın? Yanko- Ben bu evin hanımına yeşillenen bir çelebi tarafından geldim, gizli söz getirdim; bunu kime söyleyecek zevkine vardınız mı? Yorgaki Dandini - Çelebiye karşılık kadın ne cevap etti bakayım?

Boyun Eğen Dandini ne kadar olayları açığa çıkarmak için ne kadar uğraşsa da bir sonuç alamamıştır. Kimsenin ona inanmamasından dolayı çaresizce her şeye boyun eğmiştir. Eve sarhoş gelip İrini'ye kötü davranışlarından dolayı suçlu durumuna düşer. Kostaki Kaçivelâki, Dandini'nin kızından af dilemesini ister. Kostaki Kaçivelâki- Pek baş ağrıttınız tadı kaçtı sizin yaptığınız tutarsız davranışlardan dolayı kızımdan hemen özür dileyiniz. Yorgadaki Dandini- Ne? Ben mi o karıdan? Kostaki Kaçivelâki- Ağız açıp cevap verecek olursanız oyun oynamayı size gösteririm haa.. hadi bakayım çok söylenmeyiniz çabuk diz çökünüz Yorgadaki Dandini- Şu ettiğime pişman oldum. Bir daha etmeyeceğime tövbe.

İrini (Ahlaksız)

Karakter Kocasını Dandini'yle sadece zengin olduğu için evlenen paragöz, kolaylıkla yalan söyleyebilen türlü oyunlar çeviren ahlaksız bir karakterdir. Sürekli kendini kocasından üstün gören ve yaptıklarında kendisini haklı gören biridir.

Aktivite Zengin ve soylu biri olarak dünyaya gelen İrini babası istediği için zengin ve köylü olan Dandini ile evlenir. Gösterişe ve nezaket kurallarına önem veren kültürlü biridir. Fakat gözünü dışarda olan İrini kocasını aldatır. Sevgilisi Samurkaş'la ilişki halindedir. Bu ilişkiye hizmetçileri Katinko'da ön ayaklık yapar.

Kişiler Evin hanımı olan İrini, hizmetçileri olan Katinko'yla işbirliği içindedir. İrini ilk olarak Yanko ile konuşur ve ona Samurkaş'tan haber getirir. Daha sonra Samurkaş'la görüşerek ilişkileri başlar. Olayı öğrenen Dandini'ye karşı anne ve babasına yalanlar söyleyerek kendini savunur.

ÖRNEK OLAYLAR

Boyun Eğmeyen İrini, Dandini ile evlenmeyi kendisinin istemediğini ve babasının isteğiyle evlendiğini bunlara katlanmak zorunda olmadığını söyler. Yorgadaki Dandini- Herkesin önünde bana verdiğiniz yeminlere böyle mi sadık kalıyorsunuz? İrini- Ben mi yemin vermişim? Size kendi isteğimle hiçbir şey vermedim ben. Ne aldınızsa hepsini zorla aldınız. Nikâhtan önce sizinle birlikte olmayı isteyip istemediğimi sordunuz mu bana? Bana soracağınız yerde, gittiniz anneme, babama sordunuz. O halde bu evlilikte benim hiç payım yok. Bu onlarla sizin aranızda. İşte o yüzden eğer canınızı sıkın bir şey varsa bunun suçlusu ben değil, onlardır. Gidin onlara anlatın derdinizi. Hiç bana bakmayın, size gelin benimle evlenin mi dedim sanki? Duygularımı hiçe sayarak beni aldınız, sizin arzularınıza bir köle gibi boyun eğmek zorunda değilim. İzin verirsiniz ben eğlenmek istiyorum, gençliğimiz bana sunduğu şu birkaç güzel günün zevkini çıkarmak, yaşımın el verdiği birbirinden hoş özgürlüklerin tadına varmak, biraz da dünyanın geri kalanını görmek, arkamdan söylenen tatlı sözlerin keyfine varmak istiyorum. Bunlara kendinizi hazırlasanız iyi edersiniz. Cezanızı çekeceksiniz. Yine de Tanrı'ya şükredin ki, daha beterlerini yapabilecek biri değilim.

Yalancı Dandini olayları İrini'nin ailesine anlatır ve ispatlamaya çalışır. İrini ve Samurkaş kendilerini kurtarmak için herkese yalanlar söyleyerek birbirlerini tanımadıklarını ve aralarında hiçbir şey olmadıklarını iddia ederler. Samurkaş- Hanımefendi siz mi beni kovalarsınız kocanıza size vurgun diye? İrini- Ben öyle lakırdıyı nasıl söylerim? Öyle şey olmuş mu acaba? Kim dedikodu etmiş? Samurkaş- Ne derse desinler ama ben size rast geldiğim zaman ne dediğimi kendiniz bilirsiniz ben size baş ağrısı davet edecek adam değilim hem size, hem akrabamıza ziyade hürmetim vardır. İrini- Ama bu yalan öyle bir asılsız yalan, öyle yüreğe işliyoruz ki ağzımı açıp cevap vermeye mecalim kalmıyor.

Sadakatsiz İrini, Dandini'nin olayları anlamasına umursamayıp Samurkaş'la görüşmeye devam eder. İrini- Artık gitme vakti oldu Samurkaş- Ah ne acele veda! Daha erkendir. Ah, size günlerce söylesem derdimin hikâyesi tamam olmaz. Halimin binde birini anlatamam. İrini- Bir dahakine derdini konuşuruz. Samurkaş- Ah, nasıl ayrılıp gideyim? Yüreğime hançerler vurulur. İrini- Ah canım yine buluşuruz.

Samurkaş (Çapkın)

Karakter Evli bir kadına göz koyabilecek pişkin bir karakterdir. Arkadan iş çeviren, çapkın, kolaylıkla yalan söyleyebilen biridir. Soylu ve kibar olmasından dolayı karşısındaki kolaylık etkileyebilmektedir.

Aktivite Samurkaş, hayatını genellikle çapkınlıkla geçiren biridir. İrini'ye ulaşabilmek için önce hizmetkârı olan Yanko'yu laf taşıması için gönderir ve İrini ile sık sık görüşür.

Kişiler Samurkaş, İrini ile ilişki halindedir. Bu ilişkinin doğruluğunu öğrenmek için Kostaki Kaçivelâki, Samurkaş'la konuşmaya gider ve Samurkaş'la Dandini'yi yüzleştirir. Samurkaş, İrini'yle görüşebilmek için Katinko ve Yanko'yla da sürekli diyalog halindedir.

ÖRNEK OLAYLAR

Arkadan iş çeviren Samurkaş, evli olan İrini'ye göz koyar. İrini'nin kocası Dandini evde yokken hizmetkârı Yanko'yu İrini'ye gönderir. İrini ile görüşmek istediğini ve ona vurulduğunu Yanko aracılığıyla iletir. İrini'de görüşmeyi kabul ediyor fakat bu işin kocasının asla duymaması gerektiğini söylüyor. Samurkaş, Dandini'nin evde olmadığı zamanlar eve bile gelmektedir. Hatta eve girmek için Katinko'yu kullanır. Katinko- Ha siz misiniz beyzadem? Buyursunlar. Doğrusu ne usta sai bulmuşsunuz, elinize bereket, size tam el ulaşı olur, sailik ona biçilmiş kaftan. İlk gelişinde işi yüzüne bulaştırdı. Samurkaş- A Katinko, kendi adamlarımdan kimseyi göndermeye cesaret edemiyorum, ama işte sen varsın ya kadıncığım! Her işimizin çaresini sen bulursun, bilirim çok işime yaradın, dur sana bahşiş vereyim.

Pişkinlik Olayların duyulması sonucunda Dandini ile yüzleşmek zorunda kalan Samurkaş, pişkince kendini savunur. Dandini ve Kostaki Kaçivelâki, Samurkaş'a böyle bir olay duyduklarını sorar. Samurkaş- O ahmak adamın kim olduğunu bilsem, sizin önünüzde hançerimi karnına saplarım. Kostaki Kaçivelâki- Canım damat geri kalmayıp sözünü ispat eyleyiniz. Yorgaki Dandini- Bu ispat olmuş şey,

meydan da dosdoğru bir lakırdı. Samurkaş- Efendim damadınız mı size o haberi...? Kostaki Kaçivelâki- Evet o geldi şikâyet etti bana. Samurkaş- Ey, o sizin damadınız olduğuna çok şükür etsin. Verilmiş sadakaları var imiş. Yoksa benim gibi bir adam hakkında suçlama yapmasını ona öğretirdim.

Çapkınlık Samurkaş, İrini ile görüşmek için havanın kararmasını bekler. Katinko'ya kapıyı aralık bırakmasını söyler ve bu şekilde Dandiniye yakalanmadan İrini ile görüşür. Samurkaş- Kapıyı aralık ko. İrini- Hah işte onlardır sakın. Siz misiniz çelebi Samurkaş? Samurkaş- Evet hanımefendi. İrini- Herif horlayıp uyuyor. Hemen zıbarsın hortlasın hazır sırası düştü sizinle bir şeyler konuşmaya geldim. Samurkaş- Şöyle oturacak bir yerler bulalım, ilişelim.